

ÖNLEYİCİ MEŞRU MÜDAFAA HAKKI BAĞLAMINDA BUSH DOKTRİNİ VE ABD’NİN IRAK’I İŞGALİ

Merve Aksoy

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Araştırma 12

Giriş

Bilindiği gibi günümüz dünyasında uluslararası sistem ve aktörlerin sorumlulukları, 2.Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımın ardından, tüm ulusları bir araya getirmeyi ve uluslararası güvenliği ve barışı sağlamayı asli görev ve amaç edinen Birleşmiş Milletler (BM) Anlaşması ile tanımlanmaktadır. Uluslararası sistemde bağlayıcı olan bu belgenin 2. Maddesi'nin 4. Fıkrası devletler açısından büyük önem teşkil etmektedir. Bu maddeye göre, uluslararası sistemde devletler güce ve güç kullanma tehdidinde başvurmaktan kaçınacaklardır. BM Anlaşması'nda kuvvet kullanma yasağı, evrensel bir örf ve âdet hukuku "jus cogen" olarak tanımlanıp, BM Anlaşması'na üye olmayan devletlere de sorumluluklar yüklemektedir. BM Anlaşması'na göre, herhangi bir devlet uluslararası barış ve güvenliğe zarar verdiği takdirde,

BM Güvenlik Konseyi (BMGK) devreye girer ve saldırgan bir fiil tespit ettiğinde de mütecaviz ülkeye karşı gereken tedbirleri alır. Bunun yanında BM Anlaşması, belirli koşullar altında kuvvet kullanmayı meşru görmüştür. Bunun en büyük istisnası 51. Madde'de yer alan "meşru müdafaa hakkı"dır. En yalın anlamıyla meşru müdafaa hakkı, dışarıdan yönelen illegal bir askerî güç kullanımına karşı, devletin meşru olarak kuvvet kullanma hakkıdır. Meşru müdafaa hakkına yol açan saldırgan fiilin ani ve kapsamlı olup başka bir seçeneğe ve durum değerlendirmesi yapmaya imkân verecek süre bırakmaması gerekir. Ayrıca meşru müdafaa'nın zaruret, aciliyet, orantılılık olmak üzere üç ön şartı vardır. Uluslararası hukukta meşru müdafaa için güç kullanmak yasal ve meşru bir haktır fakat bu hakkın doğması için devlete yöneltilen silahlı bir saldırı olması

İNSAMER
İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

gerekmektedir. Fakat meşru müdafaa hakkını geniş yorumlayan yazarlara göre, aktörler sistemde engelleyici/önleyici meşru müdafaa hakkına (anticipatory self-defense) da sahiptir. Tehdidin oldukça büyük olup, bu saldırının olacağından kesinlikle emin olduğu durumlarda, uluslararası teamül hukuku, önleyici meşru müdafaa hakkına izin verir. 11 Eylül saldırısından sonra ABD Başkanı George W. Bush'un 17 Eylül 2002'de ilan ettiği yeni ulusal güvenlik stratejisinde önleyici meşru müdafaa olarak formüle edilen Bush Doktrini, uluslararası teamül hukukunun sunduğu bu dar ilkeyi aşmış, ortada acil ve tanımlanacak bir tehdit olmaması halinde bile kendisine düşmanından önce saldırarak bir hakkı tahsis etmiştir. ABD'nin bu stratejisiyle yeni bir boyut kazanan uluslararası hukuk düzeninin kuralları, yeniden tartışmaya açılmıştır. Irak'a yapılan saldırı ve işgal, Bush Doktrini'nin yürürlükteki emsal teşkil eden ilk davası olmuştur. ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgali ve bu işgali dayandırdığı önleyici meşru müdafaa hakkı, hukuki olarak geniş bir incelemeye gereksinim duymaktadır. ABD'nin 11 Eylül 2001'den sonra benimsendiği dış politika tutumundaki değişiklik ve uluslararası hukukta meşruluğunu aramadan yaptığı düzenlemeler, 2003 yılında Irak'ı işgali ile birlikte uluslararası sistemde kendini göstermeye başlamış ve Bush Doktrini, Irak dışında da uluslararası sistemde kötü bir etki yaratmıştır. ABD'nin kendine özgü bakış açısı ve dış politikası, BM'nin kuvvet kullanımına getirdiği düzeni büyük ölçüde sarsar niteliktedir.

Önleyici meşru müdafaa hakkı (pre-emptive self-defense), 11 Eylül saldırılarından sonra Bush yönetiminde olan ABD'nin güvenliğe karşı oluşan tutumunun önemli bir unsuru haline gelmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin ilan ettiği yeni ulusal güvenlik stratejisi ve terörle mücadele adı altında açıkladığı ikili anlaşmalara dayanan güvenlik ve işbirliği anlayışı, Irak'a müdahale sona erse de sistemde varlığını sürdüren ve diğer başat aktörleri etkileyen bir unsur olarak kalmaya devam etmektedir. Bush Doktrini'nin kolaylıkla fark edilen ve oldukça problemli yönü ise alışıl-gelmiş önalma (pre-emption) durumunun uluslararası ilişkilerde güç kullanımında kontrolsüz

ve gelişigüzel güç kullanımına izin vermesidir. Bu makalede Bush Doktrini ile birlikte ABD'nin yeni güvenlik stratejisi ele alınacak ve önleyici meşru müdafaa hakkı çerçevesinde Irak işgalinin uluslararası hukuktaki yeri incelenecektir.

Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı

Güç kullanma yasağı, hâlihazırda uluslararası toplumun evrensel bir ilkesi olarak nitelendirilmektedir. Her ne kadar daha önceleri bir uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı olarak kabul görse de, güç kullanma yasağı ile ilgili düzenlemelerin özellikle BM Anlaşması'nda yer almasının uluslararası hukuk bakımından önemi büyüktür (Hekimoğlu, 2013:72). 1933'te yargıç Hersch Lauterpact, The Function of Law in the International Community adlı eserinde uluslararası hukuk sisteminin devletler tarafından hiçbir şekilde şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesini öngören mutlak bir kurala dayanması gerektiğini savunmuştur (Franck, 2003: 64).

Uluslararası hukukta 1.Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sistemde savaşı sınırlayan veya önlemeye çalışan herhangi bir hukuksal düzenleme mevcut değildi. Devletler, "haklı savaş" kavramıyla hukuksal zemini ve meşruluğu olmayan eylemlerini en aza indirmeye çalışsalar da, bu terimler sistemde savaşı sınırlandırmamış ve hiçbir zaman hukuksal bir zemine oturmamış tanımlar olarak kalmıştır. 1.Dünya Savaşı bu anlamda bir dönüm noktasıdır. Milletler Cemiyeti kapsamında savaş, ilk kez, devletler topluluğunun esenliğini tehdit eden ve kolektif bir barışı koruma sistemi ve kısmi bir savaş yasağıyla engellenmesi gereken bir fenomen haline gelmiştir. 1928'de imzalanan Kellogg-Briand Paktı ile genel savaş yasağı ilan edilmiş ve savaş ancak savunma halinde başvurulabilecek bir araç olarak kabul edilmiştir.2.Dünya Savaşı'yla birlikte başarısız olan Milletler Cemiyeti'nin hataları göz önüne alınarak yeni bir yapılanmaya gidilmiş ve Birleşmiş Milletler (BM) kurulmuştur. BM'nin temel amacı, 2. Dünya Savaşı gibi bir savaşın tekrar yaşanmasını engellemek ve uluslararası anlaşmazlıkların uluslararası barış ve güvenliği

korumak için kurulan BM sistemi içinde kuvvet kullanılmadan çözümünü esas almaktadır. Bu bağlamdan hareketle, BM'nin çatısı altında kurulan hukuk düzeni, devletlerin egemen eşitliği ilkesine ve genel şiddet yasağına dayanmaktadır ve BM sistemi kuvvet kullanımını açıkça yasaklamıştır. BM düzeninde devletler, kuvvet kullanma tehdidi ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınma yükümlülüğü altındadır. BM'nin 2. Maddesi'nin 4. Fıkrası, uluslararası sistemde devletlerin güç kullanımı konusunda oldukça önemli bir maddedir. Bu maddeye göre; "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerekse BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar." Fakat kuvvet kullanma yasağının çeşitli istisnaları vardır. Kural olarak uluslararası hukukta kuvvete başvurma durumu, tamamen BM örgütü bünyesinde yürütülecek bir karar alma mekanizması sayesinde, BMGK tarafından belirlenebilir. BM Anlaşması'nın 24.Maddesi'ne göre uluslararası alanda barış ve güvenliğin sağlanması sorumluluğu öncelikle BMGK'ya verilmiştir. Aynı maddenin hükmüne göre de bu kararlar tüm üyeler için bağlayıcıdır. BM Anlaşması'nın 39. Maddesi itibarıyla BMGK barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptayabilir ve bunun üzerine uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunabilir ya da 41 ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırılabilir. Kuvvet kullanma yasağının diğer bir istisnası ise BM Anlaşması'nın 51. Maddesi gereğince meşru müdafaa hakkı'dır. En yalın anlamıyla meşru müdafaa hakkı, dışarıdan yönelen illegal bir askerî güç kullanımına karşı, devletin meşru olarak kuvvet kullanma hakkıdır. Meşru müdafaa hakkına yol açan saldırgan fiilin ani ve kapsamlı olup başka bir seçeneğe ve durum değerlendirmesi yapmaya imkân verecek süre bırakmaması gerekir. Ayrıca meşru müdafaa'nın zaruret, aciliyet, orantılılık olmak üzere üç ön

şartı vardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, silahlı bir saldırı halinde, saldırıya karşı bireysel ya da kolektif bir meşru müdafaa hakkının devreye girecek olmasıdır.⁵¹ Madde'nin vurguladığı gibi, herhangi bir saldırı olmaması durumunda, uluslararası sistemde meşru müdafaa hakkı da doğmayacaktır. Meşru müdafaa hakkı, fiili olarak vuku bulmuş bir saldırı halinde doğacaktır; sadece bir saldırı tehdidi bu hakkın kullanılması için yeterli değildir. Yani önleyici meşru müdafaa hakkı BM Anlaşması'nın 51. Maddesi'nin kapsamına girmemektedir (Göztepe, E., 2004). BM Anlaşması 51. Maddesi tam olarak şu şekilde ifade edilmektedir: "Bu Anlaşma'nın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler, hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Anlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez." Devletlere sunulan meşru müdafaa hakkı BMGK'nın önlemler almasıyla sona erer ve BMGK devreye girene kadar, savunma yapacak devlet ölçülü olmak zorundadır. Bu hak BM'yi tamamen devre dışı bırakan ve savaşı genel uluslararası hukuk kurallarının temel bir istisnası haline getiren bir hak değil, BM'nin derhal müdahale edememesi nedeniyle doğacak bir savunma boşluğunun giderilmesini mümkün kılmak için getirilmiş ara bir düzenlemedir (Göztepe, E. 2004). Tüm bu tanımlamalardan hareketle BM Anlaşması'nın 51. Maddesi'nde sunduğu meşru müdafaa hakkı, ancak ve ancak silahlı bir saldırıya karşılık vermekle sınırlıdır ve oluşmamış/henüz vuku bulmamış olayı ortadan kaldırmak amacıyla meşru müdafaa hakkı öne sürülüp uluslararası sistemde BM'nin kurmaya çalıştığı barış ve güvenlik ortamı tehlikeye atılamaz. Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK)

¹ Çevik, M., Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, <http://www.hukabdergi.com/p2155/>

Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşme tasarısının 1966 tarihli şerhinde, BM Anlaşması'nda yer alan "devletlerarasındaki kuvvet kullanma yasağı" jus cogens olarak tanımlanmış ve BM'ye üye olan ve olmayan bütün devletlerin bu maddeye uymak zorunda oldukları belirtmiştir.

Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı

Meşru müdafaa hakkı genel olarak iki kaynaktan beslenmektedir. Bunlardan biri BM öncesi sistemde var olan ve devletlerin uygulamaya çalıştığı uluslararası örf ve âdet hukuku, diğeri ise günümüz sistemini hukuksal olarak düzenleyen BM Anlaşması 51. Maddesi'dir. Meşru müdafaa hakkı devletlerce ve akademisyenlerce de tartışılan bir konu ve kavramdır. Meşru müdafaa hakkını sınırlı çerçevede değerlendirenler olduğu gibi, geniş yorumlayan yazarlar, akademisyenler, hukukçular ve devlet adamları da vardır. Önleyici meşru müdafaa hakkı (pre-emptive self-defence) ne yeni bir düşünce ne de Bush yönetimi tarafından icat edilen bir terim ve müdafaa çeşididir. BM Anlaşması yapılmadan önce sistemde kendiliğinden gelişen uluslararası örf ve âdet hukukunda yerini almış bir haktır. Örf ve âdet hukukunda yerini alan bu doktrin Caroline Olayı ile anılmaktadır. Caroline Olayı'na ilişkin olarak dönemin ABD Dışişleri Bakanı Daniel Webster tarafından ortaya konan bir tanım vardır. Bu tanıma göre; "ani, karşı konulmaz, başka bir araç seçimine ve düşünmeye imkân bırakmayan bir meşru müdafaa zaruretinin olduğunun" kanıtlanması ve "meşru müdafaa zarureti ile haklı görülebilecek bir eylem, bu zaruret ile sınırlı olmalı ve kesinlikle bu kapsam dâhilinde kalmalıdır." Webster tarafından formüle edilen bu tanımda, önleyici meşru müdafaa da dâhil olmak üzere, hukuki bir meşru müdafaa hakkı gereklilik, orantılılık ve aciliyet kriterlerine uygun olmalıdır (Arend, 2003: 91).

51.Madde'yi dar yorumlayanlara göre ise, meşru müdafaa hakkı için silahlı bir saldırı olması gerekmektedir. Dolayısıyla kendisine bir saldırı olmadığı sürece bir devletin kuvvet kullanma

yetkisi yoktur. Meşru müdafaa hakkının dar yorumlanması gerektiği ile ilgili olarak Sertaç Başeren şöyle demektedir; "Böyle bir hakkın varlığı, muhtemel saldırganın bu konudaki niyetlerini kesin bir şekilde ortaya çıkarmasını gerektirir. Belki de hiçbir zaman kesin olarak ortaya çıkarılması mümkün olmayan saldırı niyetinin varlığına karar verilirken yapılacak bir hata, uluslararası barış ve güvenliğin korunması bakımından kabulü imkânsız tehlikeler doğurur. Örfi meşru müdafaa hakkı, kullanılan kuvvetin tehdide oranlı olması gerektiği ilkesine dayanır. Önleyici faaliyetlerin genel olarak oranlılık ilkesine ters olduğu söylenebilir." Meşru müdafaa hakkının dar yorumu, saldırgan devletin ilk vuruş hakkını korur. 51.Madde'yi geniş yorumlayanlar ise, bir saldırı gerçekleşmeden, o saldırının durdurulması için önleyici olarak muhatapların kendilerini müdafaa hakkına sahip olduklarını vurgularlar. Bu maddeyi geniş yorumlayanlar arasında da farklı görüşler mevcuttur. Geniş yorumculardan Stephen Schwebel, Nikaragua Davası'nda 51. Madde hükmünün, metinde "eğer ve sadece, eğer silahlı bir saldırının vukuunda" kelimeleri varmışçasına yorumlanmaması gerektiğini; bu hükmü hazırlayanların uluslararası örf ve âdetten kaynaklanan kendini koruma hakkını bertaraf etme veya 51.Madde'yi sınırlama niyetinde oldukları görüşünün kabul edilemez olduğunu ileri sürmektedir (Taşdemir, 2006: 82). Diğer bir görüş ise Yoram Dinstein'in yaptığı önleyici/anticipatory meşru müdafaa hakkı ile başlangıç halinde olan/incipient meşru müdafaa hakkı arasındaki farktır. Dinstein bu görüşünü Caroline Olayı'na dayandırarak bu doktrini baz almıştır. Bu bağlamda, Dinstein "vukuu muhakkak" bir saldırı tehdidine karşı kendini müdafaa eden/savunmacı bir kuvvet kullanılmasının 51.Madde'ye ters düşmeyeceğini ve bu hakkın meşru olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada karşımıza iki farklı terim çıkmaktadır. Dinstein'in vurguladığı ve meşruluğunu savunduğu "vukuu muhakkak" teriminin yanında bir de "vukuu muhtemel" terimi yer almaktadır. Bu terimler "pre-emptive" ve "preventive" ayrımını gözler önüne

sermektedir. Pre-emptive kuvvet kullanma, tahrik edilmemiş “vukuu muhakkak” bir tehdide karşı kuvvet kullanılmasını öngörmekte olup “meşru” kabul edilmektedir (Chris, 2003: 2). Pre-emptive savaşın en önemli örneği Altı Gün Savaşları olarak bilinen İsrail’in Mısır’a karşı başlattığı saldırıdır (Sauer, 2004: 133).

Preventive kuvvet kullanma ise, “vukuu muhakkak” bir tehditten ziyade “vukuu muhtemel” yani varsayılan potansiyel tehditlere ve risklere karşı kuvvet (Taşdemir, 2003) kullanmayı ifade etmektedir fakat uluslararası hukukta bir meşruluğu bulunmamaktadır. Preventive saldırının en iyi ve en bilinen örneği ise, 1981’de İsrail’in Irak’ın Osirak Nükleer Reaktörü’nü bombalamasıdır (Sauer; 2004: 133). Preventive kuvvet kullanma, devletlerin saldırgan bir eylemden hareket etmesi anlamına gelir ki, bu tam olarak niyet okumadır. Bir saldırı olmadan önce o saldırının ne zaman ve ne boyutta olacağı bilinmeden yapılacak bir meşru müdafanın aciliyet, orantılılık ve gereklilik durumunu tespit etmek imkânsızdır. Tüm bunların dışında, meşru müdafaa hakkını kullanacak devlet, saldırgana karşı orantılı olmalı, ibaresinin burada hiçbir geçerliliği ve tekabül ettiği yer olmayacaktır. Bu durumda, uluslararası sistemin güvenliğini ve barışını temin etmeye çalışan uluslararası hukuku içinden çıkılmaz bir hale sokacaktır. Kaldı ki, 51. Madde’de yer alan tanıma göre, bir devlet kendisine yapılan saldırıya BMGK devreye girene kadar meşru müdafaa adı altında karşı saldırı düzenleyebilir. BMGK uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla önlemler ve yaptırım kararları aldığı an, mağdur devlet müdafaa hakkına son verip bu görevi BMGK’ya bırakmak zorundadır. Bu durum göz önüne alındığında, olmayan bir saldırıya karşı BMGK’nın üstleneceği bir saldırı da olmayacak ve önlem amacıyla saldıran devlet ise, sınırsız bir yetki zamana sahip olacaktır.

Bu ayrımlarla birlikte, BM Anlaşması’ndan önce, uluslararası örf ve âdet hukuku içerisinde önleyici meşru müdafaa hakkı bulunmaktadır. Bu hakla bağlantılı olarak Uluslararası Adalet Divanı’nın (UAD) kararları incelendiğinde

karşımıza 1949 Korfu Boğazı Davası ve 1986 Nikaragua Davası çıkmaktadır.

Bush Doktrini

Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk on yılında, ABD, sistemde tek süper güç olarak iyicil hegemonya (benign hegemony) olarak kavramsallaştırılan bir politika yürütmüştür (Ağır, 2007: 72). 1990’lardan itibaren benimsediği çevreleme ve caydırıcılık politikası, 11 Eylül 2001 saldırısı ile birlikte yerini tek taraflılığı ön plana çıkaran önleyici kuvvet kullanımına bırakmıştır. 11 Eylül saldırısı ABD dış politikasında kökten bir değişim yaratmış ve iç politika dış politikayı belirleyerek demokrasi ve güvenlik konularını birbiri ile yakından ilişkili hale getirmiştir. ABD’nin Soğuk Savaş sonrası sistemdeki tek kutuplu pozisyonu zaman içerisinde aşınmaya uğramıştır. Bunun en önemli sebebi ise ABD gibi hegemon bir gücün üstünlüğünü sürmek için ekonomik ve askerî gücünü sistemde bulunan diğer başat aktörlerden sürekli üstün tutmasının maliyetinin giderek artmasıdır. Diğer bir neden ise, hegemonik paradoks, ekonomik, teknolojik ve örgütsel yeteneklerin diğer devletlere yayılmasıyla sonuçlanır ve bu durum, hegemonun diğerleri üzerinde olan karşılaştırmalı avantajını kaybetmesine yol açar. Bu nedenlerle sistemdeki hegemonik gücü sekteye uğrayan ABD, sistemdeki varlığını ve üstünlüğünü sürdürebilmek adına iç ve dış politikada yeni yaklaşımlar gündeme getirmiş ve farklı bir dış politika benimsemiştir.

ABD, 11 Eylül saldırısı ile birlikte çevreleme ve caydırıcılık politikasını geride bırakarak önleyici kuvvet kullanımını ile mutlak bir kontrole yöneldiğini açıkça deklare etmiştir. Bush yönetiminde oluşturulan bu dış politika sürecinde ABD artık uluslararası sistemde güvenliği garanti altına almak için devletlerin ittifakını aramayacak ve tehdit olarak algıladığı duruma karşı doğrudan müdahale edecektir. Bunu yaparken de geleneksel realist politikalarına (çevreleme ve caydırıcılık) ya da Clinton döneminde moda olan neo-liberal (stratejik ortaklık, küreselleşme, çok-taraflı işbirliği gibi) politikalara dayanmayacak; bunların yerine önalma (preemption) stratejisini vurgulayan yeni-muhafazakâr politikalar izleyecektir

(Aydın,2003: 3). Hegemonik istikrar arayışında olan Bush yönetimi, bir taraftan demokrasilerin yayılmasını ABD'nin güvenliği ve şekillendirmeye çalıştığı uluslararası sistemin istikrarı için bir amaç olarak belirlerken, diğer taraftan da çok taraflılığı, uluslararası örgütleri ve uluslararası işbirliğini önemsemeyen yöntemleri ile uluslararası normatif düzenin özellikle Soğuk Savaş sonrasındaki kazanımlarını ciddi biçimde tehlikeye atmaktadır. Sonuç itibarıyla Bush yönetimi, idealist bir imaj çerçevesinde, kendi ben-merkezli ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için realist bir dış politika gündemi sürdürmektedir (Ağır,2007: 80).

2002 yılında ilan edilen Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde açık olarak dünyanın yeniden şekillendirilmesi gerektiği ve sistemdeki güvenliği sağlayacak tek bir modelin kaldığı, bu modelinde özgürlük, demokrasi ve serbest girişim olarak tanımlanabileceği belirtilmiştir. Bush'un kurduğu bu cümle, Fukuyama'nın Tarihin Sonu tezini destekler niteliktedir. Bush'un yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi ile yapmak istediği şey, tam olarak Batı tarzı demokrasilerin dünya genelinde yaygınlaştırılmasının önünü açmak, tabiri yerindeyse bunu dayatmaktır. Başkan Bush'un imzasını taşıyan belgenin giriş bölümünde yeni güvenlik stratejisinin amacı; "Dünyayı sadece daha güvenli değil, aynı zamanda daha iyi yapmak ve özgürlükleri destekleyen adil bir barış ortamı sağlamak." şeklinde ifade edilmiştir.

Bush, dış politikada benimsediği tavrı "önleyici savaş" stratejisi olarak tanımlamıştır. Bush Doktrini'nde ABD'nin daha önce dış politikasında uygulamadığı kavramlar ön plana çıkmıştır. Bush dönemi dış politikasının temelini oluşturan kavram ise önalcı kuvvet (pre-emptive strikes) kullanımudur. Önleyici savaş, ABD'nin menfaatlerine tehdit oluşturduğu varsayılan ülkeler veya gruplar karşısında başvurulacak meşru ve tercih edilen bir savaş metodu olarak esas alınmıştır (Cural, 2011: 159). Bush, dış politika yapımını bu kavrama oturtmuş ve bu tanımla birlikte, herhangi bir olası terör saldırısını beklemektense, terör eylemcilerinden önce davranarak tehdidin önüne geçilmesini amaçlamıştır. Terörizm ve kitle imha

silahı üretimi arasındaki bağlantı fark edildiğinde, tehdit daha kendini göstermeye başlamadan, önleyici müdahale ile onu kaynağında yok etme düşüncesi meşrulaştırılmaya çalışmıştır (Cural, 2011: 159). Bush Doktrini'nin en tartışmalı yönü, doktrinin temel taşıını oluşturan önleyici meşru müdafaa (anticipatory self-defence) kavramıdır. Bu kavramla birlikte iddia edilen şey, Clinton döneminde benimsenen çevreleme ve caydırıcılık politikasının 21.yüzyılın yeni tehdit ortamında yetersiz kalması ve gereken önlemleri alamamasıdır. Önleyici meşru müdafaa hakkı içerisinde iki kavram olan vukuu muhakkak (imminent threat) ve vukuu muhtemel kavramları ele alınmış ve yeni bir tehdit karşısında vukuu muhakkak tehdit kriterlerinin artık bir anlam ifade etmeyeceğine ve vukuu muhtemel tehditler karşısında da önlemler alınabileceğine değinilmiştir. Doktrine göre önleyici meşru müdafaa bir strateji olarak kabul edildiğinden ABD, ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit algıladığı takdirde, tehdit tam manasıyla oluşmadan, önceden davranarak tehdidi bertaraf edebilecektir (Cural, 2011: 155). Burada tartışmaya açık mesele ise, bu önleyici meşru müdafaa hakkı içerisinde yer alan vukuu muhtemel durumlarda kullanılacak askerî kuvvetin, uluslararası sistemi düzenleme amacıyla yapılan uluslararası hukuka ne derece uygun olduğu veya olmadığıdır. Bunun ötesinde vukuu muhtemel bir saldırının saldırı olup olmadığını belirlemenin mümkün olup olmadığı konusudur. Açıkça belirtmek gerekir ki, BM Anlaşması'nda daha önce de var olan önleyici meşru müdafaa kavramının Başkan Bush tarafından vukuu muhtemel kavramını baz alarak yorumlanıp dış politikaya uygulanması, düzeni garanti altına almaktan ziyade kaosa giden yolu körüklemektedir. Bu kavramın ve dış politikanın ilk yansıması ise ABD'nin Irak'ı işgalidir.

ABD'nin Irak'ı İşgali

Açıkça belirtmek gerekir ki, ABD'nin Irak'ı işgal ederken ileri sürdüğü sebepler ve izlediği yöntem uluslararası hukuka tamamen aykırıdır.

Irak ile ABD ve uluslararası camia arasında yaşanan sorun, Bağdat yönetiminin, Soğuk Savaş'ın ardından Washington'un oluşturmaya çalıştığı

Yeni Dünya Düzeni'ni tanımayarak 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesiyle başlamakla birlikte, İran-İrak Savaşı ve öncesindeki gelişmelerle de çok yakından ilgilidir (İnat, 2010: 9). ABD'nin Irak'ı işgali sadece Irak'ın İran'ı işgal etmesiyle ilişkili değildir. Irak'ın İran'a karşı yürüttüğü savaş sonrasında elinde bulundurduğu askerî gücü, artık Washington'un Ortadoğu politikaları ile uyum içinde kullanmaya yanaşmaması, ABD'nin Irak'a müdahalesinde en önemli etkilerinden biridir (İnat, 2010).

ABD'nin Irak'ı işgalinin arka planı, 1990-1991 Körfez Savaşı'ndan önceki dönemde Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in Iraklı Kürt azınlığa karşı kimyasal silah kullanmasına dayanmaktadır. Irak'ın gerek 1980'lerin sonunda Kürt azınlığa gerekse daha önce İran-İrak Savaşı sırasında İran'a karşı kimyasal silah kullanması, Kuveyt'e saldırısı sırasında ve sonrasında kendisine yönelik ABD dış politikasını açıklamadaki asli gerekçelerden birini oluşturmaktadır (Zia, 2004). ABD, kendi halkına karşı kimyasal silah kullanan Saddam Hüseyin'e yaptırım uygulanması kararı almış ve Irak'ın sahip olduğu kimyasal-biyolojik silahları ve balistik füzeleri yok etme bahanesiyle Irak'a

müdahale etmiştir. 11 Eylül saldırılarından sonra yakaladığı meşruiyet ortamının kendisine fayda sağlayacağını inan Bush, 19 Mart 2003'te Irak'a yönelik operasyonlar başlatmış ve Irak rejiminin iktidardan düşmesinden iki gün sonra, 11 Nisan 2003'te, zaferini ilan etmiştir.

Sonuç

Irak'ın ABD'ye yönelik fiili bir saldırısı olmamasına rağmen, ABD'nin muhtemel neden ve sonuçları ileri sürerek önleyici meşru müdafaa hakkı bağlamında Irak'a saldırması ve işgal etmesi, hiç kuşkusuz uluslararası hukuka aykırıdır. Bir devletin kendi özel sebepleri ve sistemde yansıması olmayan bir tehdide karşı başka bir devlete askerî kuvvet uygulaması, BM Anlaşması'nda yer alan devletlerin eşitliği ilkesine taban tabana aykırıdır. ABD'nin Irak'ı işgal ederken ileri sürdüğü gerekçeler, bir ülkeye silahlı kuvvet uygulanmasına uluslararası hukuk bakımından yetki vermemektedir. Bush'un kendi ideolojisini dayandırdığı önleyici meşru müdafaa hakkının sınırlarını bile aşan bu durum, uluslararası sistemde güvenliği ve barışı doğrudan tehlikeye atacak mahiyettedir ve yapılan/uygulanan dış politika tam olarak buna neden olmuştur.

Kaynakça

- Ağır, B. (2006-2007). “Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, s. 71-100.
- Arend, A. (2003). “International Law and the Preemptive Use of Military Force”. *The Washington Quarterly*, s. 89-103.
- Aydın, M. (2003). “Amerika Dünyadan Ne İstiyor? ABD’nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Dış Politika”. *Stradigma.com*, s. 4, 1-7.
- Cural, A. (2011). “Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması”. Doktora Tezi, Ankara.
- Görener, A. (2004). “The Doctrine of Pre-Emption and the War in Iraq Under International Law”.
- Grimmett, R. (2003). “U.S. Use of Preemptive Military Force”.
- İnat, K. (2010). “Irak: ABD ve Saddam Hüseyin “İşbirliği” ile Gelen Yıkım.” İnat, K., Duran, B., Ataman, M., (ed.), *Dünya Çatışmaları, Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, Ankara: Nobel Yayıncılık, s. 9-99.
- Sauer, T. (2004). “The Preventive and Pre-Emptive Use of Force: To be Legitimized or to be De-Legitimized? *Ethical Perspectives*.” s. 130-143.
- Karacasulu, N. (2006). “Security and Globalization in the Context of International Terrorism”. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, s. 2, 1-17.
- Taşdemir, F. (2006). “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, s. 2, 75-89.